

SZENT ISTVÁN NAPJA (DECEMBER 26.) 334–337.

Karácsony másnapján a kereszténység első vértanúját, Szent Istvánt ünnepli. Róla kapta nevét első királyunk, és még a közelmúltban is nagyon sok gyereket kereszteltek Istvánnak. A névadás hathatós mennyei pártfogót biztosít a név viselőjének, akinek a névnapköszöntők egészséget, bőséget és üdvösséget kívánnak.

A szerémségi Birinyi András szerint: „Majdnem egyformán ment a köszöntés, például névnap. (Ugyan születésnapot még akkor nem nagyon [tartottunk], hanem névnapot.) Úgyhogy ebbe a karácsonyi ünnepébe elsőbb is gyűttek a Szent Istványok, akkó Szent Jánosok, no akkó suprikálás [aprószentekelés], nagyon ment. Vagy pediglen eggy a zenészek közü’ főköszöntötte a’ zújévet vagy a névnapot. Akkó valami táncnótát vagy valamit elzenéztek. Akkó mentünk tovább.”

A bánáti Vörös Frigyesné szerint „Istvánkor evvel gyűttek köszönteni: »Hála Isten, hogy mögértük Szent István napját! / Adja Isten, hogy több számos esztendőbe is megérjük / Erővel, egészséggel, léleküdvösséggel! / Amelyönket kiszólít az Isten az árnyékvilágból, / Adja még neki az örök nyugalmat!« Egy kis pálinkává megkínátuk, vagy kalács, vagy ehhez hasolló. Apósom vót István.”

A Vajdaságba települt bukovinai székelyek a betlehemes játék keretén belül tisztelegnek Szent István (és Szent János) előtt, emléknapijukon a róluk szóló ének hangzik el betlehemesük második éneke helyett (274-II/1, 274-II/2).

Az István-köszöntés énekkel, hangszeres muzsikával és verssel történik. A dallamok közt van, amelyik egyházi népének átalakításából származik (334), de alkalomhoz nem kötött, lírai szövegű népdal is elhangzik ilyenkor zenekísérettel (337). A következő napon hasonlóképpen, sőt nemritkán ugyanazokkal a dallamokkal köszöntik a Jánosokat is (335 és 342-I, 343-I, 344–346).

334. István-köszöntő

334-I.

Poco parlando ♩ = 84

1. Mo-soly-gó, szép es - té - je Ist-ván, ne - ve-dő nap - já - nak,

I-lyen-kép-pen kö-szönt-lek: Él-jél szá-mos é - ve - ket!
 Él-jën, él - jën az Ist-vány, Él-jën ve - le hú pár - ja!

2. A jó Isten éltesse,
 Kezéből ki nē vessen,
 Kormányozza éltedet,
 Él-jél boldog éveket!

3. Erő-jés egészséggel
 És szeretet békével
 Él-jën, él-jën az Istvány,
 Él-jën vele családja!

4. Szentháromság áldása
 Szálljon ezén hajlékba!
 Él-jën benne jaz Istvány,
 Él-jën vele családja!
 (Ism.) Él-jën, él-jën az Istvány,
 Él-jën vele családja!

Utána beméntünk a szobába, és a szobába köszöntöttük még megint, szóval:

Mosolygó jestéje Szent Istvány estjének,
 Mindnyájan örülünk ő boldogságának.
 Kivánjuk az Istentől, hogy sokáig éltesse,
 Kégyes kezeiből soha ki nē vesse!
 Mosollyal virad rád a szép, piros hajnal,
 Amelyben megéréd tē jis drága névnapodat.
 Örömmel áldhatod tē jis ezért Jézusodat,
 Hogy megengedte érni drága névnapodat.
 Szívünkől köszöntünk mink is, mindnyájan, ezen köszöntéssel:
 Éltesse a jó Isten több, számos években,
 Éltesse erő, egészségben, áldás és békességben!
 Éltesse a jó Isten a kedves pároddal és a kedves családjaiddal!
 Ha 'zÚr Isten kiszóllit az árnyékvilágból,
 Adja még az örök nyugodalmat!
 De amég élsz, mindég légyen benned éllő, magyar virtus!
 Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!

334-II.

Poco parlando ♩ = 80–84

1. Ó, szűr-sza - bó, rongyos csizsmadi - ja, gorom-ba var-ga,

Héty - ke szücsök, nyal - ka sza-bók, ré - szé - ges csa-pó,

Ár - tat - la-nok a kis - de-dék, mind az an - gya-lok.

2. Örvendezzünk, a kocsmába mēnjünk jó pálinkára!

Ott vagy on a jó pálinka, jó sligovica,

Ėgy dinár annak vėrdungja, szivem, Pistika,

(Ism.) Ėgy dinár annak vėrdungja, neved, Pistika.

Doroszló, Horváth Jánosné Kovács Mária (75) I-II. ének,

Radics Józsefné Szűcs Mária (78) rigmus, II. ének.

Kiss L., 1968, XII.

I. *Mosolygó szép estéje*. Horváthné a 2-3. versszakban az ismétlést elhagyta.

A *Jöjj, Szentlélek Űristen* kezdetű, 19. századi egyházi népének előtagjának változata.

Dallamtípusáról, variánsokról lásd a 141. aratóünnepi ének jegyzetét.

II. *Ó, szűrszabó*. 17. századi egyházi népének dallamára énekelt mesterember-csúfoló (a 325. karácsonyi ének paródiája). Az 1. vsz. utolsó sorának szövege az aprószentekre utal, akiket december 28-án ünnepelnek.

János-köszöntő variáns: 342-II.

Dallamtípusáról lásd a 7. újévi ének jegyzetét. **Hangzó: 106, 107.**

335. István-köszöntő

♩ = 88

1. Ör-vend az ég vi-gas - sá - ga { di-csé - re-ted - del,

{ di-csé - re-ted - re,

vi-gás - sá - gál, di-csé - re-tek - kel,

Ra-gyo-gó nap su-gá - ri já tiszt-ta { fé-nyé - ben.

{ fé-nyé - vel.

Csil-la-gok { föl - de-ril-nek,

{ fel - me-rül-nek,

on-nan mesz-sze ke-ril-nek,

2. Ama híres Apolló is pengeti húrát,
Édesdeden veregeti kedves nótáját.
Végre fordítsd sorsodát, szenteltessed napodát,
Szent István pátronusodát, bölcses párodát.
(Ism.) Szent Istvánnak érdeme vezéreljen mennyekbe,
S mirőlunk sem felejtkezvén kinn a hidegbe!
Mirőlunk sem felejtkezvén a dicsőségbe!
Szent Istvánnak érdeme hozzon bort nagy ivergbe,
Mirőlunk sem felejtkezvén a dicsőségbe!
S mirőlunk sem felejtkezzél a dicsőségbe!

Bácskertes, Guzsvány Mihályné Jánosi Verona (65) – a 2. versszakot kétszer ismételte,
Nagyfejű Istvánné Balogh Erzsébet (79) – a 2. versszakot egyszer ismételte.

Bodor A., Németh I., Csizmadia A., Silling I., 2000.

Dobó Orbánné Brúnyai Katalin (76) – a 2. versszakot kétszer ismételte.

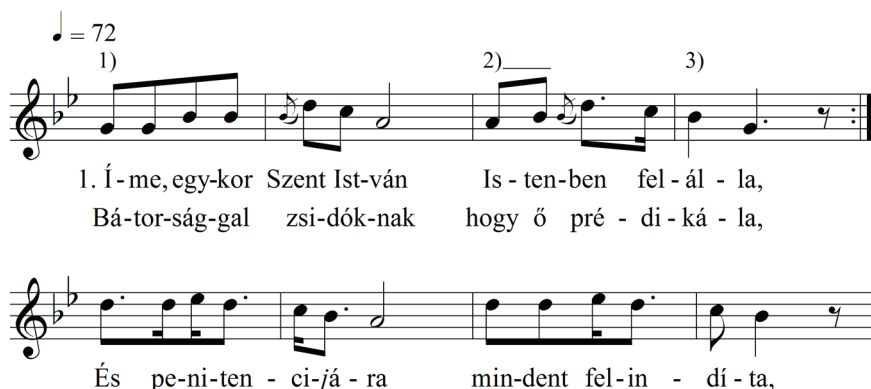
Bodor A., 1990.

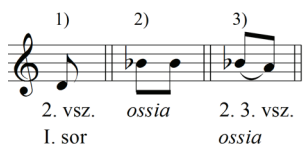
Dúr pentachord dallam, mely érinti az alsó kvintet. Formája: AAb+bA. A műköltői szöveg antik istenre való utalása a 18. századi diákság rekordáló, kántáló gyakorlatára vezethető vissza, melynek nagy szerepe volt a névnapköszöntés széles körű elterjedésében. Hetven változatát gyűjtötték a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön névnapköszöntőként és disznótoros kántálóként.

Variáns: 342-I, 343-I, 344–346. János-köszöntő.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/336.

336. Ének téli Szent Istvánról

1a Ime, egykor Szent István mennyekben felállva
Bátorsággal zsidóknak emígy prédikálva,
És penitenciáját egekre fordítja,
Ámint ázt a Szentírás nyilván bizonyítja.

2. A Krisztus személy szerint néki megjelenék,
Szent István szíve akkor megbátorítaték.
Mint szép gyémánt, Istenben felékesíteték,
Szerelméből szép Jézus hozzá mutatódék.

3. Gyorsasággal mennyégből angyal lekildetik,
És Isten akaratja akkor megjelenik.
Hogy ne félne haláltól, néki izentetik,
Mártírságra Istentől mert fölszenteltetik.

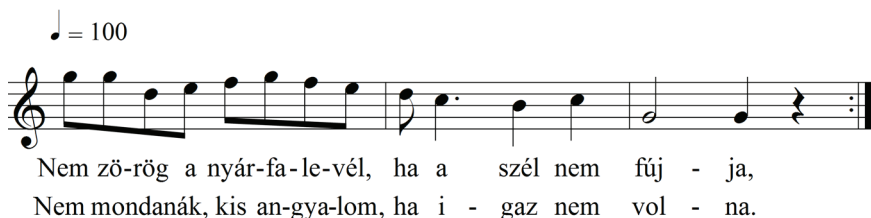
Bácskertes, Buják Mihály (75) 1–3. vsz.
Guzsvány Mihályné Jánosi Verona (65) 1a vsz.

Kiss L., 1969.
Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.

A dallamról lásd a 178-I. szentcsalád-járás jegyzetét. **Hangzó: 108** (Buják).

337. István-köszöntés

Az öreg Sarnyai Pista – Kakas Pistának csúfotuk – hát oszt mēghítt. Akkorában kezdtem én tanú-ni zenéni. No, mēghítt bennünket, hogy mēnjünk el főköszönteni. Ez karácson másnapján vót, „téli István”. El is mēntünk, vótunk oan öt kocazenész. Csinágattuk is mink ottan, rēggē’ ēkezdtük, oszt estélig. Utoljára má’ el kellett kísérjük űket, vótak ott többen vendégēk. Mēntünk az úton. A’ zōreg aszondja: Gyerēkēk, „Nem zōrōg a nyárfalevé!”! Húzzátok!

Ti - los a sze - re - lem, fé - lek a drá - ga, jó a - nyád - túl.

Azt be - szé - lik a fa - lu - ba, vál - junk el egy - más - tul.

De jó' fizetett érte, mē' ahánszor parancsót – még akkó vótak ezek a lovas ötszáz dinárosok –
ëggy ötszázast odanyomott a primásnak. No, oszt ballagunk az ëggyik faluvégrű a másikra. Elég
hideg vót. Mondom a gyerekeknek: Nem lesz má' elég ebbű a „Nem zörög a nyárfalevélbű?” Én má'
kezdēm megútáni. – Nem baj, csak csináljuk – aszondja. Hát ěkísértük a' zöregēt oda, nem tudom,
hogy rokonja vót az nēki vagy... A jis István vót. Ott is á't a dárídó, mikó odaértünk, oszt ott foly-
tattuk tovább, csinátuk. Mikó vége lett, akkó újra kezdtük, úgyhogy teljesen bētanútuk. Ott mēgint
a' zöreg aszondja: Gyerekek, kísírjeték vissza! Van – aszondja – süttök, mēgvacsorázunk, mēg egy
kis szalonna. Jó' van, visszakísírtük. Visszafelé má' nem csinátuk annyira neki, hogy hamarabb oda-
érjünk. No, de nem lett ott a süttökbű sēmmi, hanem ebbű a száraz sonkábű szeletőt fő', oszt abbű
észēgettünk mink ottan.

Oromhegyes, Széll Antal (46).

Burány B., 1978.

István-köszöntéskor a zenészek bármilyen nótát húzhattak, ami alkalmas volt a mulatásra, így
Oromhegyesen pl. ezt a széles körben elterjedt, új stílusú népdalt.

A mixolid dal 90 változata közül a legtöbb a Felföldről és az Alföldről való. Szövege általában:
Széles a Balaton vize, keskeny a híd rajta. (A vajdasági Kispiacon azonban nem ezzel, hanem a fenti
szöveggel gyűjtötte közeli változatát Bodor Anikó: Bodor 1978, 141.)

Dallamtípusa: Járdányi 1961, II. 141.